

A MONTEFALCIONEI „CSATA”, 1861. JÚLIUS 10.

A brigantaggio

Az Appennini-félsziget 1859–1870 között lezajlott katonai–politikai egyesítését az egykori Kettős Szicíliai Királyság területén rendkívüli méreteket elérő fegyveres ellenállás kísérte. A nápolyi oldalról bátor kiállásnak tekintett magatartást a győztesek sietős gyorsasággal *brigantaggio*nak nevezték el és több mint egy évszázadon keresztül meghamisították vagy cenzúrázták, mivel a *Risorgimento* epikus képeinek megalkotásába nem fért bele az ellenállás semmilyen formája sem. A déli néesség szembeszegülését tehát hosszú időn keresztül egy olyan kellemetlen zárójelnek tekintették, amit a lehető leg hamarabb ki kell törölni Olaszország történelméből.¹ A fegyveres ellenállás paraméterei azonban azt sugallják, hogy korántsem mellékes és elhanyagolható jelenségről van szó: egy teljes évtizeden keresztül zajlott, a harc csúcspontján 116 000 katonát mozgósítottak ellene, vagyis az olasz hadsereg létszámának mintegy két ötödét lekötötte, továbbá a hadsereg áldozatainak száma magasabb volt, mint a piemonti hadsereg teljes vesztesége az Ausztria elleni függetlenségi háborúk során, tehát több mint 6000 fő. Ugyanazon állam polgárai hosszú éveken keresztül fegyveres harcot vívtak egymás ellen: valódi polgárháború zajlott.² Az egyik vezető liberális politikus, a későbbi pénzügyminiszter, Quintino Sella egy 1861. augusztusi magánlevelében úgy fogalmazott, hogy a brigantaggio „igazi polgárháború, amelynek során az ellenségeink nem pusztán a rablás kedvéért harcolnak, hanem azzal a meggyőződéssel, hogy győzhetnek és gyorsan visszatérhetnek a régi rendszerhez”.³ Quintino Sella definíciója elszigetelt maradt, a győztesek hallani sem akartak erről a megközelítésről.

A „brigantaggio eleni háború” az egyesített Olaszország korai történelmének legvitatottabb epizódjai közé tartozik. A korabeli nacionalista történészek szerint a banditák a gonosz reakció tudatlan eszközei voltak, egy szinte elkülönülő és elmaradott bűnözői faj, amely mindenképpen kiirtandó.⁴ A marxista kutatók arra helyezték a hangsúlyt, hogy ez a feszültség elsősorban szociális eredetű volt és a radikális földreform igényét jelezte. E szerint a teória szerint a banditák társadalmi háborút vívtak, a *Risorgimento* pedig tulajdonképpen egy elszalasztott forradalom vagy „passzív forradalom” volt, ami fentről indult és a reakciós vidéki polgárság hatalmát erősítette.⁵ Újabbán a revizionista történészek – a briganték világában valóban jelen lévő legitimista komponensre helyezve a hangsúlyt – a banditákban az „északi gyarmatosítás” és még a Bourbon-rezsimnél is rosz-

¹ Pappalardo 2014. 17. o.; Dickie 1991. 53–54. o.

² Lunardelli 2010. 23. o.; Lupo 2002. 493–494. o.

³ Quintino Sella levele Francesco De Sanctisnak, 1861. augusztus. Közli: *De Sanctis* 1969. 240. o. Vö.: Lupo 2002. 494. o.

⁴ Doria 1931.

⁵ Molfese 1966.

szabb, elnyomó militarista állam ellen harcoló „déli nép” „szabadságharcosait” ünnepele-
ték.⁶ Ez az interpretáció szinte tükörképe azoknak a túlzásoknak, amelyek a múlt század
’60-as éveiiig a nacionalista történetírást jellemezték. A valóság természetesen nem ilyen
egysíkú. Az egyesítés utáni *brigantaggio* okait tekintve összetett jelenség volt, melynek
a háttérében egyaránt megtaláljuk a Bourbon-dinasztiához való hűséget, a betolakodóval
szembeni ellenállást, az új állam legirritálóbb intézkedései – mint a kötelező katonai szol-
gálat és a magasabb adók – okozta felháborodást, évtizedes szociális feszültségeket (föld-
kérdés, szegénység) és a köztörvényes bűnözést (banditizmus).

A magyar légió

Giuseppe Garibaldi 1860. július 12-én Palermóból írta Türr Istvánnak, hogy „test-
véri örömmel láttam a magyarjait, egy erős csapatot fogunk szervezni belőlük, hogy
Magyarországra menjünk”.⁷ A szicíliai expedíció május 6-i quartói indulásánál jelen lévő
négy magyarhoz (Türr István, Tüköry Lajos, Goldberg Antal, Lajoski Vencel) a későbbiek
során még többen csatlakoztak, különösen sokan, mintegy hetvenen érkeztek a Giacomo
Medici tábornok vezetésével június 19-én Szicíliában partraszálló expedíciós sereggel.
Garibaldi idézett levelében ezek mellett, minden bizonnyal, azokra a magyarokra utalt,
akikkel Türr Genovába érkezésekor maga is találkozott. Az éppen Garibaldihoz igyekvő
magyar katonák között ott volt Mogyoródy Adolf és Figyelmessy Fülöp őrnagy is, akik
június 27-én indultak Londonból Kossuth ajánlólevelével. Maga Türr is ellátta őket aján-
lólévéllal Garibaldihoz, és Mogyoródyt megbízta a július 8-án Szicíliába induló magyar
egység vezetésével. Ezt a magyar csapatot látta Garibaldi a palermói Palazzo Reale téren,
mielőtt megírta levelét Türr Istvánnak.⁸ Garibaldi tehát örömmel fogadta Türr kezdemé-
nyezését a magyar légió⁹ felállítására, ami július 16-i diktatori rendeletével hivatalosan
is megtörtént. A rövid, mindössze ötsornyi dokumentum azt is kimondja, hogy a légió
két fegyvernemből, gyalogságból és lovasságból áll majd.¹⁰ A hadjárat végén 341 főt (156
gyalogos és 185 huszár) számláló légió a Türr-hadosztály Éber Nándor tábornok vezette
dandarához tartozott, és hosszú kalábriai menetelés után alaposan kivette a részét a min-
dent eldöntő október 1–2-i voltornói győzelemből.¹¹

A garibaldista hadsereg 1860. november 11-i felosztatását csupán a magyar légió élte
túl. Létjogosultságát alapvetően politikai okok támasztották alá: ütőkártyának számított
az olasz kormány kezében Ausztria ellen Velence megszerzése érdekében.¹² Az olasz kato-

⁶ Ciano 1996.; Izzo 1999.

⁷ MNL OL Türr-iratok 1497. Közli: *Pecorini-Manzoni* 1876. 100. o.

⁸ *Tanárky* 1961. 169. o.; Ihász Dániel Tanárky Gyulának. Torino, 1860. július 8. Közli: *Tanárky* 1961. 351–353. o.

⁹ Sorrendben ez már a negyedik olaszországi magyar légió volt. Az 1848–1849-ben Türr István által szervezett 110 fős piemonti és Winkler Lajos vezette mintegy 60 főnyi velencei magyar légiók rövid életűnek bizonyultak, akárcsak az 1859 tavaszán Klapka György parancsnoksága alatt megalakult 3200 főt számláló Magyar Sereg Olaszthonban. A légiók történetére: *Pete* 2014. 282–312. o., illetve *Kastner* 1934. és *Pete* 2013. 7–9. o.

¹⁰ Közli: *Pecorini-Manzoni* 1876. 103. o.; *Vigevano* 1924. 71. o.

¹¹ Mogyoródy Adolf jelentése. Santa Maria, 1860. október 3. MNL OL Türr-iratok 33. Részben, jelentősen eltérő szöveggel és dátummal közli: *Lukács* 1986. 43–44. o.

¹² Alessandro Della Rovere hadügyminiszter La Marmora tábornoknak. Torino, 1862. február 19. AUSSME, Studi particolari, Cartella 207.

nai vezetés azonban a légiót a *brigantaggio* elleni küzdelemben használta fel, mégpedig két periódusban is: először 1861 áprilisától 1862 augusztusáig Campaniában, Pugliában és Basilicatában, majd 1865. októbertől 1866. júniusig Abruzzo tartományban. A Magyar Nemzeti Igazgatóság politikai felügyelete mellett a torinói hadügyminisztérium rendelkezett a légió felett, jóllehet ez szervezetileg nem tartozott az olasz hadsereg keretei közé. A légió tehát, a nápolyi tartomány katonai parancsnokának rendelkezései alapján, az olasz állam rendfenntartó eszköze lett. A kezdetben még csak egy-egy vállalkozásra szorítkozó igénybevétel rendszeressé vált. A parancsnokká 1861 májusában kinevezett Ihász Dániel ezredes igyekezett megakadályozni a légió szétszórását a déli területeken, eredménytelenül. „Már ennyit csak ugyan nem érdemlettünk meg az Olasz Kormánytól, hogy zsványok hajhászásában így felozlasson bennünket” – panaszkodott Kossuthnak.¹³ A légió fenntartási költségeit vállaló olasz kormány azonban a maga szempontjából legoptimálisabb módon kívánta alkalmazni ezt a katonai alakulatot. Alessandro Della Rovere hadügyminiszter egyrészt hangsúlyozta, hogy a Cavour-kormány kizárólag politikai okokból tartotta meg a Magyar Légiót, másrészt annak a módját kereste, hogy lehetőleg a reguláris csapatok közé illesztve és a létszám-keretet meghatározva, továbbá jelentősebb „pénz-kidobás” nélkül őrizték meg az alakulatot.¹⁴ A katonai alkalmazás ráadásul eredményes ellenszernek tűnt a fásult, egyhangú garnizon-életbe kényszerült légionisták elégedetlenségével szemben is.¹⁵

Mivel a magyar légió a *brigantaggio* elleni harcban hatékony eszköznek bizonyult, egyre gyakrabban és egyre nagyobb számban vezényelték ki egységeit. Ihász folyamatos, de sikertelen küzdelmet folytatott a légió felaprózódásának megakadályozása érdekében. „Én jelenleg Noceraiban nem vagyok stabilis, perpetuum mobile lettem, a zsvány reactionáriusok Légiómat annyira igénybe veszik (sajnos), hogy folyvást úton vagyok inspicálni őket” – panaszkodott 1861. augusztus elején.¹⁶

Kisebbségi akciók sorát hajtották végre, amelyekben nem annyira a létszám, mint inkább a személyes bátorság, a gyorsaság, a leleményesség, a fáradságtűrő képesség számított. A légió története tehát ebben az időszakban, a gerillaharcnak megfelelően, az egyes kisebb egységek története, amelyek számtalan kisebb-nagyobb összecsapásban vettek részt; ezek közül kiemelkedik Montefalcione.

A montefalcionei „csata”

Rendkívül feszült volt a helyzet a Nápolytól 53 km-re keletre elterülő Montefalcione környékén már az 1860. szeptemberi véres események után, amikor a közeli Montemiletto, Torre le Nocelle és Pietradefusi lakosai dühösen a liberális családokra támadtak. A több mint félezer vádlottból mintegy négyszázat letartóztattak. A börtön elől sokan a Montefalcione, Montemiletto, Lapio, Chiusano és Montaperto által határolt terület erdeibe menekültek, ahol a létszámuk folyamatosan nőtt. Valóságos táborok jöttek létre, több-

¹³ Ihász Dániel Kossuth Lajosnak. Nocera, 1861. augusztus 6. MNL OL Kossuth gyűjtemény II. S. 2.-210/a.

¹⁴ Alessandro Della Rovere hadügyminiszter La Marmora tábornoknak. Torino, 1862. február 19. AUSSME, Studi particolari, Cartella 207.

¹⁵ Lukács 1986. 81–82. o.

¹⁶ Ihász Dániel Tanárky Gyulának. Nocera, 1861. augusztus 5. MNL OL Tanárky-iratok II. 125. Közli: Tanárky 1961. 390. o.

nyire a Kettős Szicíliai Királyság feloszlott hadserege egykori katonáinak szervezésében. Hasonló volt a helyzet a közeli Volturara, Sorbo és Salza vidékének hegyeiben is. Ezekben a hegyvidéki erdőkben, a fehér Bourbon zászlók alatt, lázas készülődés folyt, az oda sereglettek türelmetlenül akcióba akartak lépni. A környék települései között sűrű hírvívó hálózat működött, a szálak a bujdosók kezében futottak össze.

Az 1860. évi felkelések gyakorlatilag szervezetlenül, mindenféle stratégia nélkül robbantak ki, a következő évben viszont kidolgozott terv alapján mozdultak: nagy létszámú bandák indultak a hegyvidéki erdőkől mindenféle irányba, hogy fellázítsák a települések lakosságát.

A felkelők élére egy 25 éves montefalcionei diák, Basilio Generoso Pagliuca, a Bourbon hadsereg egykori katonája állt. Birtokos családból származott, apja egy ideig a polgármesteri tisztséget is betöltötte. Basilio, ahogy a déli birtokosok többsége tette, csatlakozhatott volna az új kormányzathoz, ezzel hasznot húzva a helyzetből és megerősítve társadalmi pozícióját, ő azonban családját is elhagyva a bujdosást, a fegyveres ellenállást választotta. Szorosan együttműködött vele a hasonló származású Gaetano Maria Baldassare, akinek az apja szintén volt polgármester Montefalcionében és aki már az előző őszi felkelési kísérletben is jelentős szerepet játszott, ami miatt letartóztatási parancsot adtak ki ellene. Capuába, majd Gaetába menekült, ahol részt vett a Bourbon erősség védelmében. Az itt kapott amnesztiával élve 1861. februárban visszatért Montefalcionéba, ahol rendkívüli óvatossággal ugyan, de belevetette magát a felkelés szervezésébe. Pagliuca volt a katonai vezető, míg a politikai kapcsolatokért Baldassare felelt. További katonai vezetők voltak: Angelo Ciarla Montemilettóból, Vincenzo Petruzzello Montefalcionéból, Pasquale Palladino Lapióból és Francesco de Francesco Chiusanóból.

Már január elején voltak hangok, amelyek szerint küszöbön áll a felkelés Montefalcionében, Lapióban, Montemilettóban, Torre le Nocellében és Pietradefusiban. A hírek az avellinoi kormányzóhoz is eljutottak, aki Masi százados vezetése alatt egy felderítő egységet küldött a térségbe a helyzet tisztázására és a gyanúsítottak lefegyverzésére. A február 10-re virradó éjszakán ismeretlenek fehér zászlókat húztak fel Montefalcionében, ezért két nappal később Tagle századost küldték Avellinóból a helyszínre az eset kivizsgálására. Február végén Baldassare már említett visszatérése élezte a helyzetet. A település nemzetőrsége, D. Pasquale Capone parancsnoksága alatt nem volt képes ellenőrzése alatt tartani a környéket, ahonnan a bujdosók szinte háborítatlanul érhatték el a lakott vidéket. Július 4-én fenyegető levelet küldtek D. Pasqualénak, melyben pénzt követeltek tőle, és ugyanezen a napon a szintén montefalcionei dohányárust, Benedetto La Contradát is megzsarolták. Közeledett a cselekvés ideje. Július 5-én este Basilico Pagliuca összehívta az összes bandafőnököt, hogy kiadja nekik a végső utasításokat. Másnap délelőtt két fegyveres besétált a településre és egyenesen Diocle Polcari polgármesterhez ment azzal a szándékkal, hogy gyűlést hívasson össze a főtérre, valamint összetörje a Savoia-címert. A megrémült polgármester úgy tett, mintha mindenbe beleegyezne, aztán az első alkalmas pillanatban elszökött Candidába a testvéréhez. Délután mintegy 60 ember, közülük sokan a feloszlott Bourbon hadsereg egyenruhájában, Basilico Pagliuca és alvezére, Carmine La Contrada parancsnoksága alatt bevonult Montefalcionéba. Bourbon II. Ferencet életeték, Viktor Emánuelre és Garibaldira halált kiáltottak. Az egész település azonnal fellázadt, a liberális önkormányzatot megdöntötték. Lefegyverezték a nemzetőrséget és újjászervezték a városi őrséget, az új nemzeti jelképeket a régiekre cserélték, a településen

élő néhány liberális család pedig elmenekült. Kihirdették a Bourbon-kormányzat visszaállítását és Gaetano Baldassarét nevezték ki polgármesternek. Másnap visszavertek egy támadást: Carmine Tarantino próbálkozott több mint száz katonája kíséretében a rend helyreállításával. Röviddel ezután, a helyiek lelkes fogadtatása mellett megérkezett Montemilettóból Angelo Ciarla bandafőnök az embereivel, néhányan közülük is a felosztatott Bourbon hadsereg egyenruhájában. Ezt követően a helyi lakosság egy csoportja, Urbano Noviello atya vezetésével, ünnepi körmenetben Maria Cristina di Savoia, II. Ferenc anyjának a képmását vitte az utcákon körbe, akit a nép szentként tisztelt. Eközben Pagliuca egy csapat élén Chiusano San Domenicóba ment, hogy felkelésre bírja a településen élőket, majd Lapio felkelőinek vitt erősítést, másnap pedig Ciarla emberei, más bandákkal együtt, Montemilettóba távoztak, hogy a Tarantino kapitány katonáival szembeni ellenállást segítsék.¹⁷

A montefalcionei események adták meg a jelet a környező településeknek a felkelésre. A forгатókönyv mindenütt azonos volt: Garibaldi és II. Viktor Emánuel képeit leverték és felvonták a Bourbon zászlót; a birtokosok és a liberálisok elmenekültek; új polgármestert neveztek ki és újjászervezték a városi gárdát. Röviden: restaurálták a Bourbon-rendszert.

A felkelés tehát Montefalcionéból terjedt tovább: Chiusano San Domenico, Volturara, San Potito, Candida, Sorbo, Salza, Manocalzati, San Barbato, Pianodardine, Lapio, Luogosano, San Mango, Torre le Nocelle, Montaperto, Serra delle Croci és Tufo következtek egymás után.¹⁸ A körzet egyik legjelentősebb településén, Montemilettóban azonban némileg másként alakultak az események, még ha a végeredmény ugyanaz is lett. A város polgármestere és a helyi nemzetőrség kapitánya már július első napjaiban tartottak egy esetleges felkeléstől, ezért segítséget kértek az avellinoi kormányzótól. Nicola De Luca¹⁹ kormányzó sorra adta ki a parancsokat a gyanúsítottak letartóztatására, július 5-én pedig felhatalmazta Carmine Tarantino avellinoi nemzetőr kapitányt, hogy – egy piemonti tiszt és tizenöt katona kíséretében Avellino-ból indulva Montemiletto felé – Atripalda, Candida, Montefredane, San Potito, Parolise és más településeken áthaladva gyűjtsön össze annyi embert a parancsnoksága alatt, amennyit csak tud. A kormányzó által megígért segélycsapatokban bízva július 6. délután Tarantino magabiztosan vonult be Montemilettóba. Érezve azonban a lakosság ellenséges hangulatát, a város liberálisait, köztük a polgármestert, a Fierimonti palotába hívta össze, mivel ezt tartotta a leginkább védhetőnek. Másnap reggel katonáival megindult Montefalcione ellen, de mivel Bosco mellett nagyszámú fegyverest vettek észre, erősítésre várva megálltak. Rövidesen húsz katona csatlakozott hozzájuk Montefredanéból, továbbá mintegy száz nemzetőr Montefusco, Santa Paolina, Pratola és Prata településekről. Ezzel az erősítéssel már támadásba lendült a kapitány és élénk lövöldözést követően nyolc főt, köztük egy szerzetest, foglyul ejtett, akiket a montefuscói börtönbe zártak. A felkelők között két nápolyi is volt: az egyik a harcok során meghalt, a másikat elfogták. Úgy tűnik, hogy Montefalcione új polgármestere, Gaetano Baldassaré élénk levelezést folytatott a nápolyi Bourbon bizottsággal. A felkelők Montefalcione irányában vonultak vissza, Tarantino csapatai szorosan a nyomukban haladtak. A településen a megtévesztő „Éljen Olaszország!” és „Éljen

¹⁷ Spagnuolo 1997. 15–20. o.

¹⁸ Spagnuolo 1997. 22–48. o.

¹⁹ Pinto 2013. 63–66. o.

Viktor Emánuel!” kiáltások közelebb csalogatták a nemzetőröket, amikor azonban lőtávolságon belülré érkeztek, sortűz zúdult rájuk.²⁰ Az *Il Nazionale* nápolyi napilap tudósítója szerint az „inkább merész, mint bölcs” Tarantino katonáival Pratola felé vonult vissza, ahol összes erősítését elveszítette: a montefredanéi nemzetőrök elvonultak, a sorkatonák pedig parancsot kaptak a montefuscói börtön védelmére, ahol mintegy 260 foglyot őriztek, akiknek az esetleges kiszabadításától – joggal – tartott az avellinói kormányzó. Tarantino kapitány ekkor, az éjszaka leple alatt, embereivel visszatért Montemilettóba és elbarikádozta magát a Fierimonti palotában.²¹ Másnap, július 8-án délelőtt fél tízkor az Angelo Ciarla, Vincenzo Petruzzello, Pasquale Palladino és Carmine La Contrada által vezetett bandák több irányból egyszerre betörték a településre. A lakosság, különösen a nők, ujjongva fogadta őket. Szerzte a városban Bourbon zászlókat tűztek ki, egyidejűleg levették a Savoia-címet, új polgármestert neveztek ki és visszaállították a városi gárdát. Kiáltványt bocsátottak ki, amelyben megbukottnak nyilvánították a nemzeti kormányt. A felkelők még a délelőtt folyamán a Fierimonti-palotához vonultak, ott azonban sortűz fogadta őket. Délután követeket menesztettek a palotába, akik a megadásért cserébe szabad elvonulást kínáltak az ostromlottaknak. Tarantino kapitány azonban, meggyőződve a palota bevehetetlenségéről és a remélt erősítésben bízva, visszautasította az ajánlatot. Az ostromlók gyújtogatással próbálkoztak, de a védőknek sikerült eloltaniuk a tüzet. A lángok és a füst láttára a közeli Montefuscóban állomásozó 62. gyalogezred egy része, nemzetőrökkel megerősítve, Tarantino segítségére indult. A montemilettói felkelők, miután tudomást szereztek a mintegy 300 fős hadoszlop közeledéséről, cselet eszeltek ki. A hadoszlop elé küldték a helyi szappanárust, aki annyira hitelesen adta elő, hogy hatezer felkelő tartja terror alatt a várost, akik Tarantino embereit már lemészárolták és most San Giorgio la Montagna és Pietradefusi megszállására készülnek, hogy a katonák elálltak eredeti szándékuktól és inkább a veszélyeztetett települések védelmére vonultak. A veszély esetén elhárítása megtöbbszörözte az ostromlók erejét, akikhez időközben nagy létszámú bandák csatlakoztak Lapióból és San Mangóból. Ismételten gyújtogatással próbálkoztak és ezúttal sikerrel jártak. A nők hordták a rózsát a tüzhöz, a félig elégett kaput szekercékkel törték be, majd vad öldöklés kezdődött. A liberálisok közül tizenegyen harc közben estek el, köztük a helyi nemzetőrség gyűlölt parancsnoka és maga Tarantino kapitány is, hármukat – feleségük és gyermekeik szeme láttára – kivégezték.²² Két embert, akik Éljen Itáliát kiáltottak, a temetőbe hurcoltak, ahol élve egy gödörbe lökték őket a holttestek közé. Három katonát Montefalcionéba vittek, ahol arra kényszerítették őket, hogy saját katonatársaikra lőjenek. Ketten ezt elutasították, mire meggyilkolták őket. A harmadik megígérte ugyan, de aztán támadást színlelve átállt katonatársai közé.²³ A felkelők veszteségei nem ismertek. Miután a felkelők Montemilettóban átvették a hatalmat, a magukat tábornokoknak kinevező Angelo Ciarla és Vincenzo Petruzzello embereikkel Torre le Nocelle felé indultak. Itt érte utol őket a sürgős üzenet: siessenek Montefalcione segítségére, amit De Luca kormányzó szorongat a csapataival.²⁴

²⁰ Spagnuolo 1997. 49–51. o.

²¹ *Il Nazionale*, 1861. július 20.; Barra 1983. 101–103. o.

²² *Tecce* 1933. 134–135. o.; *Il Nazionale*, 1861. július 20.; Spagnuolo 1997. 53–55.; Nisco 1891. III. 246–247. o.; De Sivo 1863–1867. II. 429. o.; Cardinali 1862. II. 66–67. o.

²³ Monnier 1862. 92–93. o.

²⁴ Spagnuolo 1997. 56. o.

De Luca július 7-én délután indult Avellinóból az Aosta-dandár 6. gyalogezredének egy századával és a Felice Preziosi őrnagy parancsnoksága alatt álló 350 fős nemzetőr zászlóaljjal. Az volt a tervük, hogy bekerítő hadmozdulattal foglalják el Montefalcionét. Atripaldához érve egy különítmény Manocalzati felé fordult az ottani felkelés leverésére, a többség pedig, mintegy ötszáz fegyveres, Candida irányában folytatta útját. Egy csapat nemzetőr csatlakozott hozzájuk Michele Tagle százados vezetése alatt, aki az egész hadoszlop parancsnokságát is átvette, míg de Luca kormányzó az utóvédben folytatta az utat. Július 8-án dél körül vonultak be Candidába; több ponton még a Bourbon zászlók lengedeztek, jóllehet szinte az összes férfi elmenekült a településről, jószerivel csak az öregek, a nők és a gyerekek maradtak. Mindezek ellenére jajkiáltások és lövöldözések hangja töltötte meg a települést. Miközben a katonák egy része a Madonna di Montevergine-kolostorban elszállásolta magát, a candidai nemzetőrök ugyanis, avellinóiakkal és piemontiakkal együtt, Tagle százados biztatására, egymással versengve fosztogatásba kezdtek. Elsősorban azok a házak estek áldozatul, amelyeknek a tulajdonosai Tagle százados személyes ellenségei voltak. Aki védekezni próbált, akár nő volt, akár idős ember, megverték, többeket letartóztattak. A házakat alaposan kifosztották, amit nem vittek el, például a bútorokat, azt összetörték.²⁵

A környező településekről a liberálisok, köztük Montefalcione és San Potito polgármestere is, Candidába menekültek és csatlakoztak De Luca csapataihoz. A kormányzó innét Sorbo, Salza, San Potito, Parolise és Chiusano települések irányába vonult a rend helyreállítására. Csak kisebb ellenállásba ütköztek, a felkelők a túlerő elől Montefalcionéba menekültek. Néhány kivégzésre így is sor került, többeket pedig letartóztattak.²⁶

A kormányerők tehát a felkelők által elfoglalt területet egy részét visszafoglalták, ugyanakkor Tufo környékén tovább terjedt a felkelés. A július 7-i sikeres tufói felkelést követő éjszakán mintegy százan Torrioniba vonultak, majd a hajnali órákban Peturóba; ezek a települések is a felkelők kezére kerültek.²⁷

Július 9-én De Luca kormányzó mintegy 400–500 katonájával Chiusanóból megindult a felkelés epicentruma, Montefalcione felé. A településhez közeledve találkozott egy paraszttal, aki közölte, hogy Basilio Pagliuca megbízásából követségbe jött: ha békeséggel mennek be Montefalcionéba, a felkelők is békeséggel továbbállnak. A kormányzó azt válaszolta, hogy békeséggel megy be, amennyiben leteszik a fegyvert és megcsókolják a lábát. A követ azonnal tiltakozott, mire a kormányzó közölte, hogy Pagliuca egy bandita, és mint olyan nincs jogában semmiféle egyezséget sem kötni, továbbá a követet is csupán azért hagyja életben, hogy ezt elmondhassa parancsnokának.²⁸ A kormányzó folytatta a menetelést; a település közelében lesből rájuk támadtak, de visszaverték ezt a próbálkozást.²⁹ A faluból „Éljen Garibaldi! Éljen Viktor Emánuel!” kiáltások szűrődtek ki, ami azt a képzetet kelthette, hogy a lakosság várja a felmentő sereget. Amint a katonák megtették száz métert a teljesen kihalt utcán, hirtelen kinyíltak az ablakok és sortűz zúdult rájuk. A lövéseket közápor kísérte, a dobálásból az öregek, a nők és a gyerekek is

²⁵ *Vigevano* 1924. 108. o.; *Spagnuolo* 1997. 58–66. o.

²⁶ *Il Nazionale*, 1861. július 20.

²⁷ *Spagnuolo* 1997. 69–73. o.

²⁸ *Tecce* 1933. 131–132. o.

²⁹ Az avellinói alkormányzó beszámolója a nápolyi kormányzónak. Avellino, 1861. július 11. M.C.R.R. Carte Mancini, b. 619, f. 3/10.

kivették a részüket. A meglepett De Luca a menekülő csapatait néhány ház fedezékében gyűjtötte egybe, de mintegy két órán keresztül képtelen volt érdemben reagálni az intenzív kő- és golyózáporra.³⁰ A támadókkal érkező Salvatore Tecce jegyezte fel: „A lakosság teljesen ellenünk volt; nemcsak a férfiak, hanem a nők is, akiknek az lett volna a dolguk, hogy visszatartják férjüket és fivéreiket, lőttek ránk régi puskáikkal. Különösen az egyik nő volt nagyon gyors a puska töltésében, rövid időn belül ötször is tudott lőni. Láttam ezt a kormányzó is és löállásba helyezkedett azt várva, mikor lép ki újra, hogy elszüsse fegyverét. A bátor De Luca úrnak sikerült szájon lőnie az asszonyt, így találtak rá másnap reggel. Így tanította meg neki, hogy puska helyett orsót és tűt kellett volna kézbe vennie.”³¹ A katonákat már a bekerítés veszélye fenyegette, ezért a kormányzó visszavonulót fúvatott és egy kolostorba menekült katonáival.³² Erőszakkal hatoltak be ide, mivel egy szerzetes nem akart kaput nyitni nekik. „Szerencse – jegyezte meg Tecce –, hogy ez a hely nem volt tele banditákkal, különben mindnyájunkat meggyilkolták volna. Ebből is látszik, mondta egy tiszt, hogy rosszul vezetik őket, különben barikádot emeltek volna a faluban, ezt a helyet pedig megszállták volna. A kolostor egy erőd volt a számunkra: nem épült vele egybe egyetlen ház se, mind a négy oldalról meg lehetett védeni, senki sem közeledhetett felénk, ha kedves volt az élete.”³³ Miután az összes bejáratot elbarikádozták, a katonák egész délután és egész éjszaka tartották magukat. Jó minőségű puskáikkal távol tudták tartani a felkelőket, akik jobb híján a kolostor tetejére felhúzott trikolorra lövöldöztek. Éjszaka két óra körül a felkelők megkísérelték felgyújtani a kolostort, a katonák azonban részen voltak és eltávolították az éghető anyagot.³⁴ Az éjszaka elmúltával De Luca fáradt, de mindenekelőtt éhes katonái közel kerültek ahhoz, hogy megadják magukat. Ha figyelembe vesszük, hogy Tarantino százados csapata július 8-án megsemmisült, De Luca esetleges kapitulációja megnyitotta volna a felkelők számára az utat a gyakorlatilag helyőrség nélkül maradt Avellinóba, ami beláthatatlan következményekkel járhatott volna az egész tartományra nézve.

Időközben az avellinói városi tanács, mivel további katonai erő nem állt rendelkezésére a felkelés leverésére, folyamatosan segélykéréseket fogalmazott meg. A helyzet súlyosságára tekintettel a nápolyi székhelyű 6. hadtestparancsnokság július 8-án megparancsolta Iház ezredesnek, a Nocerában állomásozó magyar légió parancsnokának, hogy a lehető legrövidebb idő alatt indítson el Avellinóba háromszáz gyalogost és az összes rendelkezésre álló huszárt.³⁵ Ez a parancs rendkívüli intézkedésnek számított, ugyanis felülírta a nápolyi hadügyigazgatóság június 26-i rendelkezését, amely megtiltotta a magyar légiónak, hogy nocerai állomáshelyéről bárhová is csapatokat küldjön ki. De Luca kormányzó már az előző napon, július 7-én, még az Avellinóból való elindulása előtt táviratozott a salernói kormányzónak. Drámai képet festett az Avellino környéki helyzetről: a banditák és a felkelők a települések egyik részét már elárasztották, a másik részét fenyegetik. Sürgősen reguláris csapatokra van szükség, ezért kéri, hogy a Magyar Légión azon-

³⁰ *Tecce* 1933. 132. o.

³¹ *Tecce* 1933. 132–133. o.

³² *Il Nazionale*, 1861. július 20.

³³ *Tecce* 1933. 133. o.

³⁴ *Tecce* 1933. 134., 136. o.

³⁵ A nápolyi főkormányzóság a 6. hadtestparancsnokságnak. Nápoly, 1861. július 8. AUSSME, Studi particolari, Cartella 207.

nal induljon útnak a sanseverinói vasútvonalon. Úgy ítélte meg ugyanis, hogy helyreállítható a nyugalom, amennyiben még aznap erősítést kap. De Luca ezzel egy időben Nocerába is küldött hasonló tartalmú táviratot a Magyar Légio Parancsnokának, amelyben a „bátor és derék magyarok” segítségét kérte a Bourbon-pártiak ellen. Mindkét címzettől azt a választ kapta, hogy a légio alkalmazása kizárólag a hadtestparancsnokság közvetlen rendelkezése alapján lehetséges.³⁶ A nápolyi hadtestparancsnokság július 8-i parancsának engedelmeskedve Ihász még aznap este 8 órakor útnak indította a kért csapatokat: egy zászlóalj gyalogost és öt szakasz huszárt. Másnap újabb erősítéseket kértek. Este 9 órakor érkezett az első sürgöny: „Katonáink tűzben vannak, kéretik 120 takaró és 3 ezer töltény holnap reggelre.” Két óra múlva újabb sürgöny futott be: „Kérek azonnal négy ágyút vadász fedezettel Avellinóba küldeni.” A kért segítség július 10-én reggel már a rendeltetési helyére is került: a takarókat és a löszereket Tassy százados vezetésével, 18 gyalogos és hét huszár kíséretében szállították, a négy ágyút pedig egy század vadász és 8 huszár fedezete mellett, Reinfeld Dénes őrnagy parancsnoksága alatt vitték.³⁷ Július 9-én reggel az 1. honvédszászlóalj négy százada és százhusz huszárral megérkezett Avellinóba Girczy János őrnagy parancsnoksága alatt.³⁸ Az 1. és a 2. századot fél század huszárral, Keller kapitány parancsnoksága alatt, az Avellinótól északra fekvő Montemiletto megszállására küldték. Ennek a hadmozdulatnak a kiegészítésképpen meghagyták Bíró századosnak, hogy a 3. századdal és fél század huszárral vonuljon ugyanabba az irányba a fele akkora távolságra fekvő Pratola helységbe. A brigantik a két települést azonban már kirabolták és kiürítették, több nőt megerőszakoltak, majd Montefalciónéba húzódtak vissza, ezért estefelé megparancsolták a két csapatnak, hogy július 10-én reggel 7 órakor északról közelítsék meg Montefalcionét, miközben Girczy, ugyanebben az időpontban, a 4. századdal déli irányból érkezik, hogy együttes erővel támadhassanak a településre. A candidai nemzetőrség egyik tizedese, Michelangelo Parziale felajánlotta, hogy kalezolja a magyar lovasságot.³⁹ „Utunk borzasztó volt – emlékezett a légio 3. századának számvevő törzsőrmestere, a kolozsvári születésű Balázs Gábor⁴⁰ –; sziklás, bozotos ösvények, hol kapaszkodva alig haladhattunk, tekervényes utak mélységek fölött, úgy hogy valóságos erőművészi tehetséget kellett kifejtenünk, hogy az itt mind sziklacsucokra épített falvak és városokba behatolhassunk.”⁴¹

Mindeközben De Luca körbezárt csapata már-már azon volt, hogy reménytelen helyzetében kitörést kísérel meg, amikor délelőtt 10 óra felé hirtelen azt tapasztalták, hogy az ostromlók eltűntek a kolostor környékéről. Hatalmas jövés-menés támadt, félreverték a

³⁶ M.C.R.R. Carte Mancini, b. 619, f. 3/7.

³⁷ Ihász Dániel távirata az avellinói alkormányzónak. Nocera, 1861. július 10. M.C.R.R. Carte Mancini, b. 619, f. 3/7.; Napló-kivonat, Nocera, 1861. július 7–13. MNL OL Kossuth gyűjtemény II. S. 2.-193/b.; Ihász Dániel jelentése Türr Istvánnak. Nocera, 1861. július 20. MNL OL Türr-iratok 50.; Az olaszthoni magyar légio életéből I. A montefalcione-i csata 1861. július 10-én. *Tarka Világ és Képes Regélő*, 1869. 2. sz. 58–59. o.; *Vigevano* 1924. 109. o.; *Lukács* 1986. 84. o.

³⁸ Az avellinói alkormányzó távirata Nápolyba, Avellino, 1861. július 9. M.C.R.R. Carte Mancini, b. 619, f. 3/7.

³⁹ Napló kivonat, Nocera, 1861. július 7–13. MNL OL Kossuth gyűjtemény II. S. 2.-193/b.; Ihász Dániel jelentése Türr Istvánnak. Nocera, 1861. július 20. MNL OL Türr-iratok 50. o.; *Spagnuolo* 1997. 79. o.; *Lukács* 1986. 84. o.; *Vigevano* 1924. 109. o.

⁴⁰ *Lukács* 1986. 242. o.

⁴¹ *Hölgyfutár*, 1861. augusztus (743.)

harangokat, az öregek, a nők és a gyermekek tömegesen menekültek: hírért vették, hogy megérkeztek a magyarok.⁴²

A támadók helyzete azonban a település földrajzi elhelyezkedése miatt egyáltalán nem volt egyszerű. „Montefalcione egy meredek sziklás hegy oldalában délkeleti részén meghághatlan szikla falakkal természeti erődöt képez, s a mellett hogy támadás esetében túlnyomó erő ellen is védelmi állásul sikeresen szolgálhat, veresség esetében – a szomszéd hegyi ösvények kulcsa lévén – a büntetlen visszavonulást könnyen lehetségessé teszi. Egy minden oldalról intézett támadás a hely fekvésénél fogva nem vala lehető, egyedül meglepetés által vala remélhető a rablók kézre kerítése.”⁴³ Girczy őrnagy a rendelkezésre álló 4. századdal hajnali fél háromkor indult el Avellinóból és Santa Barbara településen keresztül egyenesen Montefalcione irányába indult. „A helység határát mintegy 7 óra tájban reggel elérve golyó záporral fogadtatott a bokrok, gabona földek és föld hajladékai és redőzeteibe elrejtett rablók által, faluban a harangok földre verettek. Meglepetésről e szerint szó nem lehetett, határozott előnyomulás és támadás lón szükségessé, mi annyival nehezebb vala, mert sem a pratolai sem a montemiletói támadó csapatok meg nem érkezének a hely színére – mint később kitűnt, az utak járhatlansága, s egy Montemiletto körül csoportosuló rablócsapat fenyegető mozdulása miatt.”⁴⁴ Girczy tehát egyetlen századdal indította meg a támadást: „...alarma kiáltásokkal egyes puska tüzzel és harang földre veretésével fogadtatunk minnek következtében az egy század gyalogságot Montefalcione helység nyugati hegyes oldalán csatárláncba saját parancsnokságom és Krisztiány főhadnagy úr vezénylete alatt elindítottam – írta jelentésében a magyar őrnagy. – A rablók serege minden lépten golyózáporral kísért bennünket míg végre délelőtti 10 órakerült nekünk a helység nyugati végéhez eljuthatni; – itt hasonlókép a legsűrűbb puskatüzzel fogadtatunk s csak különös szerencsének tulajdonítható, hogy a falu szélső végén lévő kolostorba bevonulhattunk... mint egy óra múlva meg érkezett oda Bíró százados úr is századával.”⁴⁵ A magyarok az ostromlókra zúdultak, akiket a kolostorból előretörő katonának a másik oldalról szorongattak. „A magyarok üldözőbe vették őket és sokat megöltek közülük; amikor a kolostor közelébe értek, boldogan kimentünk és megcsókoltuk a szabadság bajnokait. Igazi hazafiak! – így lelkesedett a reménytelennek hitt helyzetből megmenekült Tecce. – Nocera-ból megérkezve még csak egy órát sem pihentek, hogy értünk jöjjenek.”⁴⁶ A kolostor szilárd bázist teremtett a további előrenyomuláshoz. Girczy őrnagy a 6. gyalogezred századából és a nemzetőrségből a kolostor udvarán tartalékot képezett, a rendelkezésére álló magyar csapatokból pedig két rohamoszlopot alakított: az egyiket Krisztiány főhadnagy, a másikat Bíró százados vezénylete alatt.⁴⁷ „Déli 12 óra tájban – folytatódik Girczy őrnagy jelentése – Krisztiány főhadnagy úr magával vivén 24 embert elindult fürkészeti őrzőjárat végett a falu belsejében s elhaladván annak belsejében erősített szakaszokat küldöttem után még végre az egész erővel megszálltam a falut. A kolostor-

⁴² Az avellinói alkormányzó beszámolója a nápolyi kormányzónak. Avellino, 1861. július 11. M.C.R.R. Carte Mancini, b. 619, f. 3/10.; *Tecce* 1933. 137. o.

⁴³ Ihász Dániel jelentése Türr Istvánnak. Nocera, 1861. július 20. MNL OL Türr-iratok 50.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Girczy János a dandárparancsnokságnak. 1861. július 11. MNL OL Kossuth gyűjtemény II. S. 2.-193b.

⁴⁶ *Tecce* 1933. 137. o.; „Nostrì cari salvatori” (a mi kedves megszabadítóink): így hálálkodtak a honvédeknek. *Kunfy* 1910. 23. o.

⁴⁷ Ihász Dániel jelentése Türr Istvánnak. Nocera, 1861. július 20. MNL OL Türr-iratok 50.

ban létünk alatt szakadatlanul folyt a tüzelés ellenünk úgy hogy minden ablak egy rablót tartalmazott. Magában véve a falu összes lakossága romlott reactionarius szellemű, a rablóknak minden részben segédkezett nyújtott, a falu templom tornyába s több más épületekben fel zászlók lengedeztek, mellyek helyébe a falu bevétele után az olasz királyi zászlókat tüzettem fel. Seregünkbe ekorig legkisebb sebesülés nincsen csupán a piemontiak közül 8-an, egy szakaszvezető és 3 közemberek estek el, hasonlókép a nemzetőrök közül számos úgy hogy az összes veszteség 30–35 emberre rüg. Keller százados úr csapatával folyó hó 10-én délután 5 óraker érkezett meg Montefalcionéba, a négy ágyú pedig fedezetével Reinfeld őrnagy úr vezénylete alatt estveli 9 óraker.⁷⁴⁸

Az ellenállhatatlanul előre nyomuló magyarokkal szemben a felkelők körülbelül egy órán keresztül tudták tartani állásaikat, majd szétszóródtak. A legbátrabbak, mintegy fél ezren, a település legmagasabb része felé vonultak vissza és elhatározták, hogy ellenállnak. Körülbelül negyvenen közülük két közeli majorsági épületben barikádozták el magukat. A magyarok szitává lötték őket, egyikük sem menekült meg. „Tüzet nyitottak rájuk – számolt be az *Il Nazionale* tudósítója július 11-én –, és ahogy kijöttek, lemészárolták őket: senki sem élte túl.”⁷⁴⁹ Girczy átvette tehát a parancsnokságot az összes katona felett és, ahogy láttuk, dél körül megindult Montefalcione központja felé. A felkelők még egy ideig ellenálltak, minden kezükbe kerülő tárggyal védekeztek. De körbevették őket és „szörnyű méészárlás” következett.⁷⁵⁰ „A fanatikus nép minden kigondolhatót elkövetett ugyan önvédelmére – írta Balázs törzsőrmester –, de a hol lelkesült magyar ifjak működnek, ott mindennek törnie kell: alig pár óra alatt a falu mienk volt. Az ellenek egy kis része szét szaladva a hegyek között keresett menedéket, a többit részint leöltük, részint foglyul ejtettük.”⁷⁵¹

A nagy győzelem után következett a megtorlás. A büntető szankciók célja a hatalom erejének demonstrálása, a reakció megfélemlítése és az ingadozók befolyásolása volt. A könyörtelen szigort az avellinói kormányzó és a nápolyi katonai parancsnokság utasítására alkalmazták, mindenestre olyan hatékonyan, hogy a légió félelmetes hírnevet szerzett. A hangulatot legjobban az egyik liberális napilap beszámolója fejezte ki: „Nem volt kegyelem senkinek, és ez így van jól. Itt az ideje, hogy megszabadítsuk a településeket ezektől az irokézeztől.”⁷⁵² A harcok befejeztével tehát a katonák lángba borították Montefalcionét, majd elkezdődött az embervadászat, ami este 11 óráig eltartott. Korabeli sajtóbeszámoló szerint „a település utcáin 30 holttest hever, azokon kívül, amelyek a mezőkön vannak, és amelyek még lesznek, minthogy folyik az üldözés, és akit elfognak, azt lelövik.”⁷⁵³ A katonák tehát nem akartak foglyokat ejteni, az elfogott felkelőket azon nyomban kivégezték. „Mészárlás mindenfelé és vérontás” – foglalta össze az *Il Nazionale*

⁷⁴⁸ Girczy János a dandárparancsnokságnak. 1861. július 11. MNL OL Kossuth gyűjtemény II. S. 2.-193b.; Az olaszthoni magyar legio életéből I. A montefalcione-i csata 1861. július 10-én. *Tarka Világ és Képes Regélő*, 1869. 2. sz. 62. o.; *Lukács* 1986. 85–86. o.; Kajdácsy Antal őrnagy július 19-i levele alapján rövid beszámoló: *Hölgyfutár*, 1861. július (727); Rényi György Dunyov Istvánnak. Nocera, 1861. július 12. MNL OL Dunyov-iratok. R24-I. No. 112.

⁷⁴⁹ *Il Nazionale*, 1861. július 13.

⁷⁵⁰ Uo.

⁷⁵¹ *Hölgyfutár*, 1861. augusztus (743.).

⁷⁵² *La Bandiera Italiana*, 1861. július 14.

⁷⁵³ *Il Nazionale*, 1861. július 13.

tudósítója.⁵⁴ Egy másik napilap szerint „az ellenség lemészárlása borzalmas, egyetlen nyomorult életének sem kegyelmeztek.”⁵⁵ A halottak számát 135 és 150 fő közé teszik a korabeli források.⁵⁶ Azoknak sem volt kegyelem, akik templomba menekültek. „A magyarok, miután a templomban elfogott harminc embert lemészárolták, lelőtték öt személyt. A lakosság által elhagyott föld uraivá váltak és dühüket azzal vezették le, hogy házról-házra járva kegyetlenül fosztogattak és gyújtogattak, és tették mindezt a kormányzó parancsnoksága alatt. Így hát magyarországi pártütők karja gyámolította az *egyhangú népszavazást*; azt kiáltva, hogy *kifelé az idegennel*, idegennel égettették fel az olasz falvakat.”⁵⁷ Balázs Gábor személyes beszámolója szerint azonban a magyarok nem vettek részt a fosztogatásban: „A velünk jött polgári kormányzó (Gubernator) ekkor parancsot adott ki, hogy raboljuk ki a falut, de mi természetesen pirulva fordultunk el, s legfőlegb is csak pár nemzetőr engedelmeskedett e szomorú parancsnak.”⁵⁸ Sőt a magyar törzsörmeister a légió fellépésének békés oldalát emeli ki: „...összegyűjtöttük a falut, gyűlést tartottunk az előljárókkal, új hűséget tétettünk az uralkodó Viktor Emanuel részére, kitűztük a toronyra a nemzeti lobogót, s adtunk az inkább butaságból, mint gonoszságból reactionarius népnek sok szép jó tanácsot. Ez eljárás megtermette gyümölcsét. – A kolostorból kimentettek könyvek között borultak kebleinkre, s ott hol, nagyobb számmal mostanig magyar bizonyára nem járt, lelkesedve kiáltottak ’evviva nostri fratelli ungharesi’ és a nép meghatva a jelenettől százszorosan viszhangozta azt.”⁵⁹ A kolostorból kimentettek hálája felől nem lehet kétségünk, a megrémült, megtizedelt és hanyatt-homlok menekülő lakosság „meghatottsága” viszont nem tűnik életszerűnek az elbeszélésben. De az ifjú törzsörmeister még tovább megy, szinte már civilizatorikus missziós öntudattal éli meg az eseményeket: „A merre jártunk, a merre mentünk, mindenütt győztünk; győztünk fegyvereinkel, győztünk lovagias viseletünkkel; mi meghódítottuk a nápolyi birodalom egy oly részét, hova a civilisatio éltető sugarai még nem hatottak el, szereztünk Viktor Emanuelnek és a jelenkor szellemének pár millió lelket, fényesen hirdettük a szabadság szent eszméit, s nem pilanatnyi babért arattunk, hanem hátra hagytunk magunk után egy soha ki nem törölhető nyomot, a jogos eljárás nyomát. Bátorságot és lelkesedést öntöttünk a helyőrségekbe, utat mutattunk az előljáróknak, melyen haladniok kell, s a nép között a béke és fölvilágultság magvait hintettük el.”⁶⁰

A fegyveres összecsapás után Reinfeld őrnagy parancsnoksága alatt érkező vadász századnak az volt a feladata, hogy a magukkal hozott négy ágyú segítségével helyreállítsák a rendet. Menekülő felkelők után kutatva átfésülték a környező vidéket is: körbevettek egy-egy területet, majd mindenre lőttek, ami mozgott.⁶¹ Az pedig a polgári és katonai

⁵⁴ Uo. Az eseményekről összefoglalót közölt a *La Bandiera Italiana* című nápolyi napilap 1861. július 13-i száma is.

⁵⁵ *L'Irpino*, 1861. július 10.

⁵⁶ *L'Irpino*, 1861. július 18.; *Spagnuolo* 1997. 81. o.; *Molfese* 1966. 82. o.; *Agnoli* 2003. 294–305. o.; *Barra* 1983. 105. o. Az egyik magyar lap olaszországi levelezője 140 halotról tud, ugyanakkor hozzáteszi, hogy a 200 fogolyból még 54-et a városi piacon kivégeztek. *Hölgyfutár*, 1861. július (735.).

⁵⁷ *De Sivo* 1863–1867. II. 430. o.; *Ulloa* 1862. 34. o. (50, a templomban lemészárolt személyt említ.)

⁵⁸ *Hölgyfutár*, 1861. augusztus (743.).

⁵⁹ Uo.

⁶⁰ Uo.

⁶¹ *Spagnuolo* 1997. 81. o.

hatóságok bizalmát tükrözte, hogy Girczy őrnagyot azonnali hatállyal az avellinói tartomány nemzetőrségének parancsnokává nevezték ki.⁶²

A montefalcionei vérengzésnek a torinói parlamentben is volt visszhangja. Amikor Casoria képviselője, Francesco Proto, Maddaloni hercege, az 1861. november 20-i ülésen vizsgálatot kezdeményezett a piemonti elnyomás kegyetlenségének kivizsgálására, indítványában a montefalcionei eseményekre is hivatkozott.⁶³

De Luca kormányzó most már magabiztosan számolhatott be a salzai nemzetőrség századosának július 12-én: „Kitűnő híreim vannak. A minden egyes ponton megvert banditák szétszóródtak, menekülnek, a falvak lakói megrettentek az elnyomás erejétől és szigorától. Montefalcionében harminchárom halottjuk volt a harcok alatt, de azt beszéljük, hogy további negyvenen meghaltak a környező vidéken, hetet agyonlőttek. Tegnap Lapióban további 4 kivégzés, és mindez a candidai és a chiusanói veszteségeken túl. Van négy ágyúnk, 200 magyar huszárunk, egy sorzászlóaljunk, egy század magyar gyalogosunk, a 6. serezed egy százada és 800 mozgó nemzetőrünk. A jók erőre kapnak, jaj a gazembereknek, ütött a végzetük órája. Akit fegyverrel a kézben fogunk el, azonnal agyonlőjük.”⁶⁴ De Luca tehát csapataival továbbvonult Lapiro felé, ahova sok felkelő menekült, a montefalcionei helyzet „normalizálását” a magyarokra hagyta. Lapióban kivégezték, többek között, a helyi zenekar trombitását és dobosát is, akiknek az volt a bűnük, hogy a felkelés napjaiban a Bourbon-himnuszt játszották. A rend helyreállítása a környező településeken folytatódott. Július 12-én mentek tovább Montemaranóba, majd innét másnap reggel Paternopoliba, ahol csak néhány óráig időztek, és miután száztíz nemzetőrt Parolisébe irányítottak, a déli órákban folytatták útjukat Volturara felé. Itt is feloszlatták a korábbi napokban a Bourbon-himnuszt játszó zenekart, majd Sorbo és Salza érintésével visszatértek Avellinóba. De Luca hadjáratát folytonos razziák kísérték, amelyek eredményeképpen zsúfolásig megteltek Montemiletto, Sant’Angelo dei Lombardi, Montella és főként Avellino, valamint Montefusco börtönei.⁶⁵

Ami pedig a magyarokat illeti: július 12-én folytatódott a környék „megtisztítása” a banditáktól. „A fegyverek közül... különféle helyeken összesen 26 elrettentő példa gyanánt agyonlővetett.”⁶⁶ Két hadoszlop alakult azzal a céllal, hogy Avellinótól keletre mintegy 30 kilométerre, Montemaranóban találkozzanak. A Girczy őrnagy vezette hadoszlop, amely az 1. honvédszázalóaljából, nemzetőrökből és fél század huszárból állt, a Lapiro–Paterno–Castelfranci–Ponte Romito útvonalon haladt a kitűzött cél irányába. A Reinfeld őrnagy parancsnoksága alá tartozó, a vadászokból, a tüzérségből, nemzetőrökből és három szakasz huszárból álló második hadoszlop, amelyhez egyébként maga De Luca kormányzó is csatlakozott, rövidebb utat tett meg: Chiusano és Salza érintésével vonultak be Montemaranóba. A két hadoszlop közötti érintkezést Zsulavszky hadnagy egy szakasz huszárral biztosította, akik megfordultak Chiusanóban és Ponte Romitóban is. A terep okozta nehézségek ellenére az erődemonstráció elérte a célját, a július 13-án este hét órakor Avellinóba bevonuló magyar légionistákat ünnepelve fogadták. Itt két napig pihentek,

⁶² Ihász Dániel Türr Istvánnak. Nocera, 1861. július 20. MNL OL Türr-iratok 50.

⁶³ Spagnuolo 1997. 82–83. o.

⁶⁴ Spagnuolo 1997. 87–88. o.

⁶⁵ Spagnuolo 1997. 88–89. o.

⁶⁶ Az olaszthoni magyar legio életéből I. A montefalcione-i csata 1861. július 10-én. *Tarka Világ és Képes Regélő*, 1869. 2. sz. 62. o.

majd San Severino érintésével visszavonultak nocerai állomáshelyükre, ahol július 16-án reggel a légió ott maradt egységei, Ihász ezredessel az élen, a zenekarral együtt ünnepélyesen fogadták őket.⁶⁷

A magyar katonákhoz címzett gratulációknak és köszönetnyilvánításoknak vége-hossza nem volt. Ezek jellegéről Girczy őrnagy napiparancsából alkothatunk fogalmat. „Az avellinoi kerület kormányzója keblemre borult és ott fejezé ki kimondhatlan háláját és köszönetét a magyar légiónak hősie vitézségeért. Pinelli altábornagy úr kijelenté nekem Cialdini parancsnokló tábornok úr üdvözlését, a ki szintén bő elismerését küldi nektek tetteitekért. A 62. számú olasz gyalogezred tisztí küldöttsége, hasonlóan üdvözölni jött hozzám a legio győzelmeit és kikérte magának a magyarok lovagias barátságát. De szemtanui s részesei valánk magunk, miként sietett Avellino városa s környéke halántékainkra tüzni az érdem örök emlékü babérját. Ennyi elismerés csekély tetteinkért, máltán büszkévé tehet és ösztönöz a magyar becsülete s hírneve gyarapítására.”⁶⁸ Balázs törzsőrmester azonban felülemelkedett a számtalan köszönő levélen, és erőteljes küldetésudattal foglalta össze az akció lényegét és hozadékát: „Ezek ugyan mind nagyszerű dolgok, de mind eltörpülnek az öntudat mellett; azon öntudat mellett, hogy profétailag működtünk a szabadság szent eszméiért, melyre ugy látszik az istentől a magyar nemzet van kiszemelve: s ki az isten előtt kedves, azt embernek eltiporni nem lehet! Ideiglenes tartózkodási helyünkön ezredesünk jött előnkbe örömkönyekkel szemében; laktanyánkba saját zenekarunk vezetett, a mámorító 'Rákóczy induló' mellett, s midőn kipihentük fáradságainkat, átfutottuk elménkben e pár napi eseményeket, eszünkbe jutott a hon, az a kedves drága haza, s büszkén ütöttünk fegyvereinkre e fölkiáltással: Most már edzett katonák vagyunk!”⁶⁹ Balázs Gábor sorait olvasva igazat kell adnunk a beszámolóját közlő szerkesztőnek, aki a 22 éves törzsőrmester „kissé tulcsapongó ifju tüzzel és lekesedéssel” július 20-án Nocerából írt levelét úgy értékeli, „mely a dolgokat nagyító szemüvegen át látja”, ugyanakkor hozzáteszi, hogy „egyszersmind bizonyosságául szolgál azon valódi és mély szabadságszeretetet és nemzeti érzésnek, mely fiatal hazánkfiait lelkesíti.”⁷⁰

Az olasz kormány Ihász Dániel ezredest „az ellenséges tűznek is kitett légió fegyelmének fenntartása érdekében végzett odaadó tevékenységért” és Girczy János őrnagyot „a montefalconei támadás vezetésénél mutatott bátorságért és hozzáértésért” a savoyai katonai érdemrend lovagkeresztjével tüntette ki. Bucsí Szabó Hugó, Christiani Viktor és Mondola Sándor gyalogsági főhadnagyok, Sajó György gyalogsági hadnagy, Csikán Gábor és Tóth János gyalogsági őrmesterek, Miskolczy István dobos, Auró Pál és Makk János gyalogsági törzskari tizedesek, Kiss Károly és Link Adolf gyalogsági tizedesek, Hollán Géza tűzér tizedes, Sándor József, Kreniczky Károly és Palma Dénes közlegények ezüst vitézségi érmet kaptak, Krocze Miklós, Bozzi József, Málnásy Antal, Dobai Dénes, Dobai Sándor, Csedő István, Bocskor János, Ligethy Gyula, Máriássy Samu, Hermann Samu, Turóczy Samu, Liszt Samu, Brestyenszky József, Vass József, Závory Sándor, Volf József, Kovács Márton, Albert István, Antonio Martelli, Jancsó Dénes, Szitár Dénes,

⁶⁷ Ihász Dániel jelentése Türr Istvánnak. Nocera, 1861. július 20. MNL OL Türr-iratok 50.; Napló kivonat, Nocera, 1861. július 14–20. MNL OL Türr-iratok 52.; Az olaszthoni magyar legio életéből I. A montefalconei csata 1861. július 10-én. *Tarka Világ és Képes Regélő*, 1869. 2. sz. 62–63. o.; *Lukács* 1986. 86. o.

⁶⁸ Girczy János őrnagy napiparancsa. 1861. augusztus 10. Közli: *Hölgyfutár*, 1861. augusztus 10.

⁶⁹ *Hölgyfutár*, 1861. augusztus (743).

⁷⁰ Uo.

Hernovészy Mihály, Borcsányi Elek és Bethlen Gábor gróf közlegények pedig dicséretben részesültek. Az avellinói kormányzó emlékérmeket veretett a montefalcionei csata tiszteletére, amivel a résztvevőket kitüntették. Girczy János és Reinfeld Dénes őrnagyok ezüst, a légió további tíz tagja pedig bronz emlékérmeket kapott. Az olasz hatóságok tehát nem fukarkodtak a kitüntetésekkel, ugyanakkor igyekeztek óvatosan eljárni, nehogy tovább fokozzák a már amúgy is feszült közhangulatot. Ebből az ellentmondásos helyzetből következett aztán, hogy az említett emlékérem viselését egyenesen megtiltották a légionistáknak.⁷¹

*

Ettől kezdve rendszeres gyakorlattá vált a magyar légió alkalmazása a brigantaggio ellen, a nápolyi hadügyigazgató, Revel tábornok ugyanis a légió katonai igénybevételének mindenféle korlátozását eltörölte.⁷² A nápolyi főparancsnokság a magyar légiót a potenciái székhelyű 16. hadosztály parancsnoka, Della Chiesa tábornok rendelkezésére bocsátotta, hogy a brigantaggio elleni harcban alkalmazza elsősorban Basilicata területén, de a magyar katonák a campaniai Salerno vidékén és Puglia egyes részein is teljesítettek szolgálatot. „Július 9-én [valójában 10-én – P. L.] volt a Legio élettörténetében mindig nevezetes, s az Avellinói tartomány részéről emlékérmekkel örökített montefalcionei csata 4000 reactionarius ellen, ezt a Legio egyedül maga vívta fényes győzelemmel – értékelt Szűcs őrnagy –, mi azt vonta maga után, hogy a Legióra többé nem a penészes garnisoni élet, hanem a reactio elnyomásával, s a rablók üldözésével összekötött fáradalmak vártak.”⁷³

BIBLIOGRÁFIA

- Agnoli 2003. *Francesco Mario Agnoli: Dossier brigantaggio. Viaggio tra i ribelli al borghesismo e alla modernità.* Napoli, 2003.
- Barra 1983. *Francesco Barra: Il brigantaggio in Campania. Archivio Storico per le Province Napolitane, Terza serie, anno XXI.* Napoli, 1983 [1985]. 65–168. o.
- Cardinali 1862. *Emidio Cardinali: I briganti e la corte pontificia ossia la cospirazione borbonico-clericale svelata. Riflessioni storico-politiche con seguito della storia completa e documentata sul brigantaggio I–II.* Livorno, 1862.

⁷¹ A király által a magyar légió katonáinak adományozott kitüntetések. Torino, 1861. augusztus 31. Ricasoli miniszterelnök-hadügyminiszter aláírásával. AUSSME, G11, vol. XII: 1861, fasc. 24 bis, p. 1196. Közli: *Carteny* 2013. 254–256. o.; A légió kitüntetett tagjainak névsora, 1861. augusztus 31. MNL OL Türr-iratok 25.; Az olaszthoni magyar legio életéből I. A montefalcione-i csata 1861. július 10-én. *Tarka Világ és Képes Regélő*, 1869. 2. sz. 65. o.; Ihász Dániel Kossuth Lajosnak. Nocera, 1861. augusztus 11. MNL OL Kossuth gyűjtemény II. S. 2.-214.; *Lukács* 1986. 87. o.

⁷² Napló kivonat, Nocera, 1861. július 7–13. MNL OL Kossuth gyűjtemény II. S. 2.-193/b.

⁷³ *Szűcs* 1860–1867. 24. o.

- Carteny* 2013. *Andrea Carteny*: La Legione Ungherese contro il Brigantaggio. Vol. I (1860–61). (I documenti dell’Ufficio Storico dello Stato Maggiore Esercito.) Roma, 2013.
- Ciano* 1996. *Antonio Ciano*: I Savoia e il massacro del Sud. Gaeta, 1996.
- De Sanctis* 1969. *Francesco De Sanctis*: Epistolario (1861–1862). Ed. *Giuseppe Talamo*. Torino, 1969.
- De Sivo* 1863–1867. *Giacinto De Sivo*: Storia delle Due Sicilie dal 1847 al 1861 I–II. Roma–Trieste, 1863–1867.
- Dickie* 1991. *John Dickie*: Una parola in guerra: l’esercito italiano e il „brigantaggio” (1860–1870). *Passato e presente*, X. (1991) №. 26. 53–74. o.
- Doria* 1931. *Gino Doria*: Per la storia del brigantaggio nelle province meridionali. *Archivio Storico per le Province Napolitane*, nuova serie, anno XVII. (1931).
- Izzo* 1999. *Fulvio Izzo*: I Lager dei Savoia. Storia infame del Risorgimento nei campi di concentramento per meridionali. Napoli, 1999.
- Kastner* 1934. *Eugenio Kastner*: Il contributo ungherese nella guerra del 1859. Storia e documenti. Firenze, 1934.
- Kunfy* 1910. *Kunfy Adolf*: Itáliában a magyar légiónál. Budapest, 1910.
- Lukács* 1986. *Lukács Lajos*: Az olaszországi magyar légió története és anyakönyvei 1860–1867. Budapest, 1986.
- Lunardelli* 2010. Guardie e ladri. L’Unità d’Italia e la lotta al brigantaggio. Ed. *Massimo Lunardelli*. Torino, 2010.
- Lupo* 2002. *Salvatore Lupo*: Il grande brigantaggio. Interpretazione e memoria di una guerra civile. In: Storia d’Italia. Annali 18. Guerra e pace. Ed. *Walter Barberis*. Torino, 2002. 465–502. o.
- Molfese* 1966. *Franco Molfese*: Storia del brigantaggio dopo l’Unità. Milano, 1966.
- Monnier* 1862. *Marc Monnier*: Brigantaggio: storia e storie. Venosa, 1987. (Eredeti kiadás: Histoire du Brigandage dans l’Italie Méridionale par Marc Monnier. Paris, 1862.)
- Nisco* 1891. *Nicola Nisco*: Gli ultimi trentasei anni del Reame di Napoli (1824–1860) tom I–III. Napoli, 1891.
- Pappalardo* 2014. *Francesco Pappalardo*: Il brigantaggio postunitario. Il Mezzogiorno fra resistenza e reazione. Crotone, 2014.
- Pecorini-Manzoni* 1876. *Carlo Pecorini-Manzoni*: Storia della 15^a divisione Türr nella campagna del 1860 in Sicilia e Napoli. Firenze, 1876.
- Pete* 2013. *Pete László*: Garibaldi magyar parancsnokai. (A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára, sorozatszerk. *Veszprémy László*.) Budapest, 2013.

- Pete* 2014. *Pete László*: „Viva l’Unione magiaro-italica!” Magyar–olasz kapcsolatok 1848–1849-ben. (Italianistica Pannonica [1].) Debrecen, 2014.
- Pinto* 2013. *Carmine Pinto*: La rivoluzione disciplinata del 1860. Cambio di regime ed élite politiche nel Mezzogiorno italiano. *Contemporanea*, XVI. (2013) №. 1. 39–68. o.
- Spagnuolo* 1997. *Edoardo Spagnuolo*: La rivolta di Montefalcione. Storia di un’insurrezione popolare durante l’occupazione piemontese. Napoli, 1997.
- Tanárky* 1961. A Kossuth-emigráció szolgálatában. Tanárky Gyula naplója (1849–1866). *Timár Lajosné* közreműködésével válogatta, sajtó alá rendezte, előszóval és jegyzetekkel ellátta *Koltay-Kastner Jenő*. Budapest, 1961.
- Tecce* 1933. *Salvatore Benigno Tecce*: Ragguaglio degli ultimi moti reazionari di Montefalcione e di altri paeselli vicini. *Irpinia*, V. (1933) fasc. II–III. 125–137. o.
- Ulloa* 1862. *Pietro C. Ulloa*: Delle presenti condizioni del Reame delle Due Sicilie. Roma, 1862.
- Vigevano* 1924. *Attilio Vigevano*: La Legione Ungherese in Italia (1859–1867). Roma, 1924.

RÖVIDÍTÉSEK

- AUSSME Archivio Ufficio Storico Stato Maggiore Esercito (A Hadsereg Vezérkara Történeti Hivatalának Levéltára), Roma
- M. C. R. R. Archivio del Museo Centrale del Risorgimento (Risorgimento Központi Múzeumának Levéltára), Roma
- MNL OL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
- Dunyov-iratok 1526 utáni gyűjtemény. Dunyov István irathagyatéka
- Kossuth gyűjtemény Kossuth gyűjtemény II. Az olaszországi magyar légióra vonatkozó iratok
- Tanárky-iratok 1526 utáni gyűjtemény. Tanárky Gyula irathagyatéka
- Türr-iratok 1526 utáni gyűjtemény. Türr István irathagyatéka
- Szűcs* 1860–1867. *Szűcs János*: Az olaszországi magyar légió története 1860–1867. Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára. Fol. Hung. 2781.

László Pete

THE BATTLE OF MONTEFALCIONE, 10 JULY 1861

(Abstract)

One of the most serious problems of the decade following the unification of Italy was the so-called brigantaggio, the armed resistance in Southern Italy. The Italian military leadership even deployed the Hungarian Legion in its fight against the brigantaggio. The Legion was set up by Giuseppe Garibaldi in Palermo as early as summer 1860. Its story is made up of the stories of its smaller units, as the rules of guerrilla fight, characteristic of the time, engaged them in a number of smaller and bigger clashes. The one at Montefalcione had special significance. In summer 1861, Governor Nicola De Luca, commanding a company of soldiers and a battalion of national guards, made unsuccessful attempts to crash the uprisings which broke out in the villages around Avellino. He launched an attack against the epicentre of the uprising in Montefalcione where thousands of peasant uprisers were gathering. However, De Luca was forced to retreat, and he locked himself up in a nearby monastery. The uprisers were already trying to set the monastery on fire when the infantry- and cavalry-units of the Hungarian Legion arrived from Nocera on 10 July, to relieve De Luca who also had problems with ammunition supply. The four Honvéd companies and the 120 Hussar soldiers, commanded by Major János Girczy, scattered the uprisers in an attack, liberated De Luca, and then took part in the retaliation. The Hungarian soldiers were awarded medals and recognition for their steadfastness and bravery.

László Pete

DIE SCHLACHT BEI MONTEFALCIONE, 10. JULI 1861

(Resümee)

Eine der schwerwiegendsten Probleme des Jahrzehnts nach der Vereinigung Italiens war der bewaffnete Widerstand in Süditalien, der sog. Brigantaggio. Die italienische militärische Führung benutzte im Kampf gegen den Brigantaggio sogar die im Sommer 1860 von Giuseppe Garibaldi in Palermo gegründete Ungarische Legion. Die Geschichte der Legion ist in dieser Zeit – dem Guerillakrieg entsprechend – die Geschichte der einzelnen kleineren Einheiten, die an unzähligen kleineren bzw. größeren Gefechten teilnahmen. Herausragend ist dabei die Schlacht bei Montefalcione. Die im Sommer 1861 in den Siedlungen um Avellino ausbrechenden Aufstände versuchte Gouverneur Nicola De Luca mit einer Kompanie Soldaten und einem Bataillon Nationalgardisten niederzuschlagen. Er leitete einen Angriff gegen das Epizentrum des Aufstandes, Montefalcione, ein, wo sich mehrere Tausend aufständische Bauern versammelt hatten. De Luca wurde zurückgedrängt, und er sah sich gezwungen, sich in einem nahegelegenen Kloster einzuschließen. Die Aufständischen waren bereits mit der In-Brand-Setzung des Klosters beschäftigt, als am 10. Juli die Infanterie- und Kavallerieeinheiten der Ungarischen Legion aus Nocera dem auch an Munitionsmangel leidenden De Luca zu Hilfe eilten. Die unter dem

Kommando von Major János Girczy stehenden vier Honved-Kompanien und einhundert-zwanzig Husaren zerstreuten mit einem Angriff die Aufständischen, befreiten De Luca und nahmen anschließend an der Vergeltung teil. Die ungarischen Soldaten erhielten für ihre Mitwirkung und Tapferkeit eine Auszeichnung und Lob.

László Pete

LA BATAILLE DE MONTEFALCIONE, 10 JUILLET 1861

(Résumé)

La résistance armée dans le Sud de l'Italie, dite brigantaggio fut l'un des problèmes majeurs de la décennie qui a suivi l'unification de l'Italie. La Légion hongroise créée par Giuseppe Garibaldi en été 1860 à Palerme fut également utilisée par le commandement contre la brigantaggio. À cette époque, l'histoire de la légion est composée d'histoires d'unités de moindre importance qui faisaient de la guérilla. La légion participait à de nombreux affrontements dont le plus important fut celui de Montefalcione. En été 1861, le gouverneur Nicola De Luca a tenté d'écraser la révolte des communes aux alentours d'Avellino avec les soldats d'une compagnie et les gardes nationaux d'un bataillon. Il a lancé une attaque contre le centre de la révolte, Montefalcione où se rassemblaient plusieurs milliers de paysans insurgés. Repoussé, De Luca fut contraint à se réfugier dans un monastère proche. Les insurgés étaient déjà en train de mettre le feu au monastère, lorsque les unités d'infanterie et de cavalerie de la Légion hongroise arrivées de Nocera le 10 juillet sont venues en aide à De Luca qui manquait aussi de munitions. L'attaque des quatre compagnies et les 120 hussards commandés par János Girczy a mis en déroute les insurgés. Ils ont libéré De Luca avant de participer aux représailles. Les soldats hongrois furent félicités pour leur résistance et leur bravoure.

Ласло Пете

БИТВА ПРИ МОНТЕФАЛЬЧОНЕ, 10-ОЕ ИЮЛЯ 1861-ОГО ГОДА

(Резюме)

Одной из самой тяжёлой проблемой десятилетия последующей после объединения Италии было вооруженное сопротивление на юге Италии, так называемое «бригантаджо». Итальянское военное руководство в борьбе против *бригантаджо* использовало Венгерский Легион, основанный ещё Джузеппе Гарибальди в Палермо летом 1860-ого года. История легиона в этот период, соответственно партизанской войне, являлась историей небольших отдельных подразделений, которые приняли участие в бесчисленных больших-маленьких сражениях; среди которых выделяется битва при Монтефальчоне. Летом 1861-ого года губернатор Никола Де Лука пытался подавить восстания вспыхнувшие в поселениях неподалеку от окрес-

тности Авеллино с ротой солдат и батальоном национальной гвардии. Он направил нападение на эпицентр восстания г. Монтефальчоне, где собрались больше тысячи повстанцев крестьян. Де Лука отгеснели, он был вынужден закрыться в ближайший монастырь. Повстанцы уже были заняты подготовлением поджега монастыря, когда 10-ого июля на помощь Де Лука, испытывающего недостаток боеприпасов, поспешили прибывшие из Ночера пешеходные и кавалерийские подразделения венгерского легиона. Четыре военных рот и двадцать гусаров под командованием майора Янош Герцзи штурмом разгромили повстанцев. Де Лука освободили, а затем приняли участие в расправе. Венгерские солдаты получили ордена награды и похвалу за их стойкость и мужество.